

Inleiding. Veranderingen die houvast bieden

Over de hele wereld nemen mensen hun toekomst terug in handen. Ze maken samen werk van hernieuwbare energie, lokaal voedsel, autodelen, wereldwijd gedeelde kennis, enzovoort. Dit is de meest hoopvolle beweging van onze tijd. Waar markt en staat tekortschieten komen burgers in actie. Als vrije, geëmancipeerde burgers zijn ze het collectieve aan het heruitvinden, met open samenwerkingsverbanden waar persoonlijke ontplooiing en maatschappelijk engagement hand in hand gaan.

Deze observatie lijkt haaks te staan op wat we elke dag ervaren. Tussen de idee en het drukken van dit boek liggen zes jaar. In die periode is het beeld van de wereld ingrijpend veranderd. De systeemfouten zijn alleen groter geworden: de klimaatcrisis zet door, het financieel-economisch bestel wankelt, instabiele landen en regimes doen vluchtelingenstromen aanzwellen. Iedereen voelt aan dat de onzekerheid toeneemt. Ondertussen blijft de communicatie van de consumptiemaatschappij onveranderd. Elke dag poogt de reclame ons te overtuigen dat het leven zorgeloos is en dat we alles kunnen kopen wat ons hartje verlangt. ‘Want jij bent het waard’, zo fluistert de reclamestem ons in het oor. We genieten alle vrijheid om te genieten. Terecht voelen jongeren aan dat er iets niet klopt. De wereld biedt massa’s keuzes aan maar geen enkel houvast. Je krijgt kansen, maar als het niet lukt, ligt het enkel aan je zelf. De vrijheid oogt mooi maar ondertussen is in een vluchtige wereld wel de zekerheid weggevloeid. Voor deze *millennials* heb ik dit boek geschreven, en ook voor hun ouders. Als zij hun angst ernstig nemen – onze kinderen zullen het minder goed hebben dan wij – kunnen ze niet bij de pakken blijven zitten.

Het is tijd om wakker te worden. Al dertig jaar geloven we in de fictie dat het tijdperk van de grote verhalen voorbij is. De val van de Berlijnse Muur maakte ideologieën zogezegd overbodig. Overal citeerden schrijvers het essay *Het einde van de geschiedenis* van de conservatief Francis Fukuyama, dit essay voorspelt een wereld met enkel liberale democratie en markt-economie. Ondertussen weten wij beter. Na drie decennia economische globalisering zien we meer verliezers dan winnaars. Democratieën hebben het moeilijk, autoritair kapitalisme geleid door een sterke hand wint ter-

rein. Dat ideologie uit de wereld is verdwenen, is nonsens. Terwijl links in de touwen lag heeft het neoliberalisme zijn greep op de wereld verstevigd. Dit denken – de markt is de oplossing voor alles – is zo dominant dat we deze opvatting niet langer abnormaal vinden. Ook de goudvis ziet het water in zijn bokaal niet. Links zonder toekomstverhaal heeft de verliezers in de armen gedreven van rechts-nationalisten die de illusie koesteren dat het terugplooiën op zichzelf een vruchtbare vorm van samenwerking kan zijn.

Daarom is dit boek tegendraads en expliciet ideologisch. Enkel een nieuw groot verhaal ter linkerzijde kan sterk genoeg zijn om het neoliberalisme en rechtsnationalisme te overwinnen. Het gaat om een open verhaal – geen blauwdruk, bespaar ons daarvan – een inspirerende visie op het goede leven dat mensen kan overtuigen van onze pluralistische samenleving. Naïef? Fukuyama zag in dat zijn positie geen antwoord bood op de snelwijzigende wereld. Hij verliet het conservatieve kamp en schreef in 2012 een nieuw essay onder de titel *De toekomst van de geschiedenis*. Die moeten we dus zelf maken. In het essay roept de denker onomwonden op voor een nieuwe ideologie. Daarbij wijst hij op het opmerkelijke feit dat de financiële crisis niet geleid heeft tot een heropstanding van links. Dat verklaart hij door een gebrek aan ideeën ter linkerzijde, het ontbreekt links aan een coherente analyse van wat er verandert en aan een hoopvolle agenda voor de toekomst. Door zich uitsluitend op te werpen als de behoeder van wat in het verleden is opgebouwd heeft links nagelaten een prikkelende agenda te ontwikkelen die grote groepen mensen kan verenigen. Nieuwe wijn in oude vaten zal dus niet volstaan.

Kortom. Het is tijd om het debat over toekomstvisies voor de samenleving nieuw leven in te blazen. In dit boek schetsen we waar het ecologisch denken in onze ogen voor staat, als aanzet voor een democratische dialoog in een open samenleving. Dit *ecologisme* vatten we op als een opvolger van én een kritiek op de progressieve ideologieën van het liberalisme en het socialisme. Het is een verhaal dat we samen moeten schrijven. Want een progressieve ideologie is geen keurslijf waarin iedereen moet passen, het is een richtinggevend kader dat openstaat voor kritiek en tegelijk mensen verbindt en motiveert.

Anders gezegd. We mogen de toekomst van de geschiedenis niet loslaten. In de 20ste eeuw was de sociale welvaartsstaat het progressieve antwoord op een industriële vrijmarkteconomie. Vooral vanaf de jaren 1950 genieten burgers van toenemende vrijheid terwijl de overheid de sociale zekerheid realiseert. Na dertig jaar hapert de economische motor en geeft de overheid het stuur over aan de markt. Het neoliberalisme komt nu dertig jaar aan zet. Dit heeft geleid tot een instabiele wereld met extreme ongelijkheid en een ecologische crisis die alle zekerheden op de helling zet. Het antwoord in de 21ste eeuw is het sociaalecologische project, een project dat streeft naar een samenleving met gelijke vrijheid voor alle mensen om zich te ontplooien, binnen de grenzen van de planeet.

Het is geen eenvoudig project want het pakt de paradox van onze tijd aan. Zekerheid heeft nog weinig te maken met het behoud van onze huidige wereld. Om een zekere toekomst uit te bouwen, moeten we alles veranderen. Om ons in alle vrijheid te kunnen ontplooien, hebben we duurzame systemen nodig op het vlak van mobiliteit, energie, voedsel, enzovoort. Hoe we ons morgen verplaatsen, voedsel produceren, werken of een inkomen verwerven: het zal allemaal anders zijn. Gelukkig is dit geen verre toekomstdroom. Hoewel de meeste regeringen talmen, nemen meer en meer burgers concrete initiatieven. Ze halen zelden het nieuws, maar ze vormen de groeiende en positieve tegenstroom van onze samenleving. Samen met progressieve lokale besturen maken ze werk van een sociaalecologische samenleving. Hoe die eruit ziet, en vooral hoe we daar geraken, is het onderwerp van dit boek. Het is ook een uitnodiging om er deel van uit te maken.